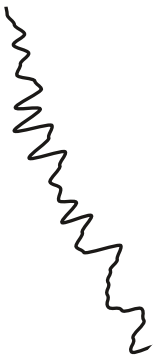
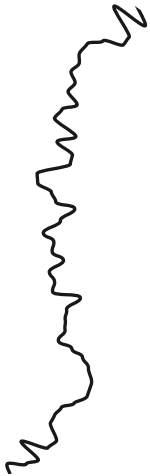

jaarverantwoording
2016

INHOUDSOPGAVE

1. Bestuursverslag.....	2
2. Activiteiten	5
2.1 Grote tentoonstellingen.....	5
2.2 LocusSolus (kleine presentaties)	7
2.3 Nevenactiviteiten	8
Rondleidingen.....	9
2.4 Talentontwikkeling	10
2.5 Heroriëntatie Curatorial Programme	10
2.6 Educatie en publieksbegeleiding	11
Basisonderwijs	11
Buitenschoolse opvang	11
Voortgezet onderwijs	12
Hoger onderwijs	12
2.7 Bibliotheek en Archief.....	12
3. Publiek en verder	14
3.1 Publieksomvang en bereik.....	14
3.2 Vrijkaartenbeleid.....	14
3.3 Internationale uitstraling en samenwerking.....	14
3.4 Samenwerking binnen de sector	15
3.5 Prestaties	16
4. Financiën, cultureel ondernemerschap en MOP.....	17
4.1 Overdracht van het aftredende naar het nieuwe bestuur.....	17
4.2 Exploitatieresultaat	17
4.4 Financiële positie.....	18
4.5 Balanspositie.....	18
4.6 WNT	18
4.7 Meerjaren Onderhoud Plan (MOP)	18
5. Bestuur.....	19
5.1 Samenstelling bestuur en directie	19
5.2 Code Cultural Governance	19
6. Overzicht medewerkers De Appel 2016.....	20
7. Jaarrekening 2016.....	21

1. Bestuursverslag

De cultuurplanperiode 2013 – 2016 was een uiterst bewogen tijd voor De Appel. Kenmerkend zijn de grote schommelingen: twee meer stabiele jaren werden gevolgd door twee zeer bewogen jaren. Het jaar 2013 was het eerste volledige jaar dat De Appel gehuisvest was op de Prins Hendrikkade en het instituut kon even tot rust komen na het *roller coaster* jaar 2012 dat in het teken stond van de oplevering van het nieuwe gebouw. 2013 was een jaar om te oogsten, met goede bezoekersaantallen en zichtbaarheid, een brede en volle programmering van zowel tentoonstellingen, performances, educatieve en discursieve activiteiten, en de voortzetting van het Curatorial Programme en het Gallerist Programme. Het was ook het jaar dat de Amsterdamprijs voor de Kunst werd uitgereikt aan Ann Demeester en De Appel. In 2013 werd in samenwerking met de Oude Kerk bovendien het educatieve programma ART-ViSiT opgezet met als doel jongeren te stimuleren tot een gesprek over hedendaagse kunst.

Het jaar 2014 werd vervolgens gemarkeerd door een directeurswissel. Ann Demeester nam per 1 februari afscheid, om directeur van het Frans Halsmuseum|de Hallen in Haarlem te worden. Per 1 juni 2014 ging Lorenzo Benedetti aan de slag als directeur. De serie spraakmakende tentoonstellingen die 2014 kenmerkten, stonden nog grotendeels onder signatuur van Ann Demeester en een drietal externe curatoren. Er werd een record aantal bezoekers van 18.672 geteld en ook het jaarlijkse Benefietdiner bracht in 2014 een record opbrengst op. Benedetti ontwikkelde ondertussen voor 2015 projecten in lijn met het Beleidsplan 2013 – 2016 maar voegde hieraan een focus toe op het gebouw, op kunstenaars die een directe dialoog met de omgeving aangingen.

Het nieuwe pand moest een hoogtepunt markeren in de geschiedenis van De Appel en stabiliteit inluiden. Maar die stabiliteit was van korte duur. Na de positieve ontwikkelingen van 2013 en 2014 was het jaar 2015 een uitermate roerige periode voor De Appel. Het was het jaar waarin het bestuur de beslissing nam om de samenwerking met Benedetti op te zeggen, wat leidde tot een rechtszaak en een verhit debat over het hoe en waarom van deze beslissing, die voor de buitenwereld kwam als een donderslag bij heldere hemel. Ondanks deze moeilijkheden en het dagelijkse functioneren zonder directeur, heeft De Appel een boeiend en veelzijdig programma neergezet dat door Benedetti was ontwikkeld en dat deels zonder zijn supervisie door het team van De Appel werd gerealiseerd.

In 2015 werd tevens het Gallerist Programme beëindigd. De uitdagingen van het programma, die in het verlengde liggen van de commerciële aspecten van de kunstsector, versus de non-profit wereld waarin De Appel verkeert, bleken keer op keer te compliceren om tot een bevredigend resultaat te leiden.

2016 was tenslotte het jaar dat de bestuurscrisis bij De Appel haar dieptepunt bereikte. De eerste maanden van 2016 werkte De Appel hard aan het realiseren van haar publieksprogramma, maar dit werd overschaduwd door het hoger beroep dat voormalig directeur Benedetti aanspande en de aanhoudende onrust in het kunstenveld over de toekomst, de visie en de richting van De Appel. Toen in mei 2016 de Raad voor Cultuur besliste om De

Appel niet langer vanuit de Basisinfrastructuur te ondersteunen, besloot het toenmalige bestuur af te treden. Hierop volgde een gezamenlijk besluit van de wethouder Kajsa Ollongren en de bezorgde achterban van De Appel, bestaande uit kunstenaars, critici en galeristen, om een intendant aan te stellen. Tijdens een inspraakbijeenkomst in De Appel op 7 juni 2016, waaraan werd deelgenomen door 19 afgevaardigden van de Nederlandse kunstwereld, werd gestemd op een aantal kandidaten die door de deelnemers voor waren gedragen. Als direct gevolg daarvan werden Maaïke Lauwaert intendant en Lex ter Braak voorzitter van een nieuw te vormen bestuur.

In minder dan vier weken tijd werd De Appel herijkt door het uitzetten van een nieuwe inhoudelijke koers, het samenstellen van een nieuw bestuur, en het aanstellen van een nieuwe, gedreven directeur: Niels Van Tomme. Te midden van al deze ontwikkelingen kwam het ook tot een schikking met Benedetti. Het hoger beroep was daarmee van de baan en het nieuwe team kon aan de slag.

Het nieuwe bestuur onder voorzitterschap van Ter Braak (directeur Jan van Eyck academie) werd breed samengesteld met vele vertakkingen in de kunstwereld en de samenleving. Bestuurlijke ervaring gaat hierbij gepaard met de drang tot inhoudelijke en institutionele vernieuwing. Het bestuur bestaat uit bedrijfskundige Rob van Schaik (penningmeester), curator en criticus Vincent van Velsen, curator Maaïke Gouwenberg, kunstenaar Lonnie van Brummelen, kunstenaar en activist Quinsy Gario en projectontwikkelaar en verzamelaar Jack Bakker. Lauwaert werd deel van de directie als Hoofd interne zaken.

Een onbegrijpelijke tegenslag was de afwijzing door de Raad voor Cultuur – eind 2016 – van het door de nieuwe directeur opgestelde nieuwe beleidsplan. Dit bracht De Appel mede naar de rand van zijn afgrond. Het nieuwe bestuur overzag in nauw overleg met de nieuwe directeur de ongekende transformatieperiode van De Appel die door financiële tekorten, ontstaan na het wegvallen van de subsidie van OCW, noodzakelijk was. Zo verdwenen er zeven arbeidsplaatsen, werd er nieuwe huisvesting gevonden en werd het Curatorial Programme opnieuw herdacht. De laatste weken van 2016 stonden in het teken van de start van het inhoudelijke programma van Van Tomme en het opnieuw profileren van De Appel als een vitaal en urgent instituut aan de voorhoede van de kunstscène. Het Beleidsplan 2013 – 2016 werd in grote lijnen uitgevoerd, echter in de zomer van 2016 werd besloten een groepstentoonstelling eind 2016 af te gelasten gezien de financiële tekorten die ontstaan waren.

Eind 2016 werd bekend dat De Appel in 2017 en verder financieel ondersteund zou worden door het Amsterdams Fonds voor de Kunst en het Mondriaan Fonds. De komende twee jaar is de toekomst van De Appel hiermee gegarandeerd, zij het met een gehalveerd budget ten opzichte van 2016. De gevolgen hiervan worden nader toegelicht onder punt 4.

Het nieuwe bestuur van De Appel past de 9 principes van de Governance Code Cultuur, een instrument voor goed bestuur en toezicht in de cultuursector, onverlet toe. Er is bewust voor het bestuur-model gekozen omdat De Appel een transformatie doormaakt. Het hele bestuurlijk proces, inclusief de toezichthoudende functie, is in handen van het bestuur, de uitvoering is gedelegeerd aan de directie. De bestuursleden vervullen deze functie onbezoldigd en vrij van belangenverstrengeling. Onder de bestuursleden is duidelijkheid over het besturingsmodel en

de daarbij horende verantwoordelijkheden: voorzitterschap, penningmeesterschap, zakelijke begeleiding en inhoudelijke begeleiding. Deskundigheid en diversiteit in bestuur en toezicht is ruimschoots aanwezig, net als artistieke visie en voeling met het artistieke veld. Er wordt integer en transparant gehandeld; zo wordt er regelmatig vergaderd en van alle bestuursvergaderingen wordt uitgebreid verslag gelegd en ingrijpende besluiten worden via de website van De Appel kenbaar gemaakt en toegelicht. Het bestuur houdt effectief toezicht en bestuurt daadwerkelijk. Verantwoording wordt afgelegd in de bestuursvergaderingen en in de jaarverantwoording. Het bestuur ziet erop toe dat de nieuwe missie van De Appel en de geformuleerde doelstellingen worden nageleefd, en dat beschikbare (publieke) middelen effectief besteed worden. Hierbij wordt gelet op een gezonde verdeling tussen overheadkosten en programmakosten. Er is een goed georganiseerde, onafhankelijke financiële controle waarbij het contact tussen bestuur, directie, boekhouder en accountant gezond en frequent is. Publieke verantwoording wordt afgelegd door de bestuursleden en organisatie via het online beschikbaar stellen van de jaarverantwoordingen.

2. Activiteiten

De Appel organiseert een breed scala aan activiteiten, maar is in eerste instantie een instelling die hedendaagse beeldende kunst laat zien. Het instituut presenteert kunstenaars uit vrijwel alle disciplines, die de wereld vanuit diverse perspectieven en vraagstellingen benaderen. In 2016 resulteerde dit in vijf solo- en groepstentoonstellingen over diverse thema's en van uiteenlopende makers. Naast deze grote presentaties vonden zowel binnen de instelling als daarbuiten nog enkele kleinere presentaties plaats.

2.1 Grote tentoonstellingen

Gedurende de eerste weken van 2016 stond De Appel nog in het teken van de Prix de Rome, de oudste prijs voor beeldend kunstenaars en architecten (tot 40 jaar) in Nederland, die op 20 november 2015 was geopend. Het doel van de prijs is getalenteerde kunstenaars te traceren en hen te stimuleren zich verder te ontwikkelen en hun zichtbaarheid te vergroten. De vier finalisten – Foundland, Hedwig Houben, Christian Nyampeta en Magali Reus – presenteerden nieuw werk. Uiteindelijk is op 17 december door minister Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bekend gemaakt dat Magali Reus de winnaar is van deze editie. De jury prees haar: “prikkelende presentatie die tegelijk formeel en persoonlijk is en zich geleidelijk voor de bezoeker opent.”

De tweede tentoonstelling in 2016 was een dubbelpresentatie van de Nederlandse kunstenaar Saskia Noor van Imhoff en de Poolse kunstenaar Alicja Kwade. De gehele eerste verdieping stond in het teken van een nieuwe ruimtelijke installatie met de titel *#+ 21.00* van Van Imhoff, haar eerste institutionele tentoonstelling in Nederland. Van Imhoffs locatie-specifieke installaties vertrekken vanuit elementen die normaliter tot de achterkant van een kunstinstituut behoren, zoals het depot, de ruimtelijke indeling van het museum, de conserverings- en klimaatmachines. Ze onderzoekt hoe kunstwerken en artefacten zich in de verschillende stadia van het tentoonstellen gedragen en worden behandeld. In *#+21.00* benaderde Van Imhoff De Appel als een *site* van een artificiële archeologische opgraving. Op en onder een kunstmatig gecreëerde oppervlakte vond de bezoeker allerlei voorwerpen die refereerden aan verouderingsprocessen, de presentatie van museale collecties of de aard van afgedrukte beelden.

Alicja Kwade past allerlei strategieën toe in haar werk, gebaseerd op een grondig wetenschappelijk-artistiek onderzoek. Ze bewerkt alledaagse voorwerpen en materialen – een palet, een fiets, een deur, een bedlamp, of een spiegel – tot nieuwe vormen, die ze presenteert als afzonderlijke sculpturen of in installaties. Het resultaat was een ingetogen en formele presentatie, maar met vaak ook een humoristische ondertoon. Kwade creëerde zintuiglijke illusies die ons denken en de waarneming testen. Ze presenteerde onder meer een heel langzaam draaiende steen die gezien kon worden als het enige dat stilstaat op aarde, of een fiets die is teruggebracht tot haar basisgrondstoffen, gepresenteerd in glazen potjes. Met die precies gemaakte werken zette de kijker aan tot overpeinzingen over de aard van dingen. Wat is eigenlijk echt ‘waar’ in de realiteit die ons allemaal omringt?

De deelnemers van Curatorial Programme 2015-2016 van De Appel namen het hierna over met hun eindproject *Untitled (two takes on crisis)*, waarin ze onderzochten hoe kunstenaars en curatoren omgaan met het verschijnsel crisis. In twee projecten, *You Must Make Your Death Public* en *Rien ne va plus? Faites vos jeux!*, werd een verscheidenheid aan ideeën, strategieën

en tegenzetten samengebracht die worden gebruikt in situaties waarin een diepgaande verandering plaatsvindt. *Untitled (two takes on crisis)* was een reflectie op (kunst)instituten in crisis, een zeer actueel gegeven gezien de turbulente ontwikkelingen bij De Appel na het ontslag van de directeur. Het ene project verenigde kunstwerken en personen die de grotere context van een crisis opzoeken, terwijl het andere educatieve en therapeutische remedies zocht voor een kritieke toestand.

De volgende grote tentoonstelling was van Gabriel Lester. De tentoonstelling *Unresolved*, die ook bekend is onder titels als *Unhappen*, *Appel Z*, *Præmonitions*, *The Nine Day Week* en *Seven Hills Secrets* toonde een verzameling collectieve producties gemaakt tussen 1996 en 2016. Al deze werken kwamen tot stand middels dialoog, via artistieke samenwerking of vanuit een collectieve werkwijze. Bovendien werd een aantal vroegere werken uit Lesters oeuvre opnieuw belicht, bewerkt, geïnterpreteerd, gemixt en ge-remixt. Middelpunt was de installatie *The French Horn*, een product van diverse makers die zich ontvouwde als een installatie van met elkaar verbonden associaties tussen grote denkers, vernietigers, menselijke- en niet menselijke helden en slachtoffers, lafaards en driehoeken. Op vijf data gedurende de loop van de tentoonstelling waren er performances van Alex Bailey, Danielle Freakley, Lisa Rosenblatt en Vaast Colson.

Het jaar 2016 werd afgesloten met de eerste interventie van de nieuwe directeur Niels Van Tomme: *De Appel timeline: 40+ years of risks*. Deze presentatie, bestaande uit kopieën van geselecteerde documenten uit het archief van De Appel, was een eigenzinnig en feestelijk overzicht van de meer dan 2.000 projecten die De Appel realiseerde, initieerde, organiseerde en programmeerde sinds 1974. Deze uitgebreide samenvatting luidde een nieuwe fase in van de organisatie door te reflecteren op wat er heeft plaatsgevonden in het verleden. *De Appel timeline: 40+ years of risks* was het laatste project dat plaatsvond op de locatie aan de Prins Hendrikkade. Gastcurator Florence Parot was verantwoordelijk voor de selectie en installatie van de documenten. Het installeren van de *timeline* vond plaats tijdens de openingsuren en werd omkaderd door events rond de voormalige en de huidige directeur van De Appel.

Om de historische lijn van De Appel nog steviger in te bedden, werd een zaalvullende presentatie georganiseerd van het In-Out Center door Tineke Reijnders en Corinne Groot. Het In-Out Center was een kunstenaarsinitiatief dat van 1972 tot en met 1974 tal van activiteiten ontplooidde in Amsterdam. Het was een podium voor alles wat toen nieuw was: performances, videokunst, tekstwerken, audiokunst, concept kunst, kunstenaarsboeken. Een van de trouwe bezoekers aan het In-Out Center was Wies Smals. Vlak na de sluiting van het In-Out Center richtte zij De Appel op om onder meer een podium voor performances veilig te stellen. Reijnders en Groot doen al jaren onderzoek naar de historie van het In-Out Center en dit werd bij De Appel voortgezet met een presentatie van originele kunstwerken uit die periode, archiefmateriaal en de permanente aanwezigheid van Reijnders en Groot die van De Appel gedurende een maand hun onderzoeksplek hadden gemaakt.

De Appel staat bekend om haar performanceprogramma's en ook dit jaar weer vonden verschillende performances plaats. Dat was soms in het kader van een van de tentoonstellingen, zoals die van het Curatorial Programme eindproject of *Unresolved* van Gabriel Lester, of als op zichzelf staand programma. Zo bracht *Are You a Sculpture?* een aantal performances samen waarin de sturende kracht van objecten centraal stond. Verspreid in het gebouw – in ruimtes die normaal gesproken voor bezoekers minder zichtbaar zijn –

namen bezoekers actief deel aan het programma met Emilio Moreno, Ibelisse Guardia Ferragutti, Rosa Sijben en Sarah Boers, Wouter Klein Velderman en Krisztina de Châtel, Bernke Klein Zandvoort en Caroline Ruijgrok. Ook de herintreding van het *Open Avond(s)* programma door Curatorial Programme alumna Emma Panza is in deze context het vermelden waard. Ooit gestart door De Appel-oprichtster Wies Smals als complementaire programmering naast tentoonstellingen, waren deze avonden – zoals de naam al aangeeft – open voor een ieder wie zich opgaf. Het informele presentatieformat van de *Open Avond(s)* werd door Panza in 2016 opnieuw en met groot succes geïntroduceerd. Op deze avonden kunnen performances en filmscreenings plaatsvinden, maar ook lezingen, discussieavonden of booklaunches. Uitgangspunt voor de *Open Avond(s)* is een brede toegankelijkheid voor het artistieke veld, het betrekken van lokale makers, ruimte bieden voor ongepland experiment en uitwisseling met publiek. Er vonden twee *Open Avond(s)* plaats in 2016 die beide op veel belangstelling van kunstenaars die zich aanmeldden als publiek dat kwam kijken, konden rekenen.

2.2 LocusSolus (kleine presentaties)

In 2016 is de tentoonstellingsserie LocusSolus voortgezet. Met LocusSolus ontsluit De Appel haar omvangrijke en waardevolle archief actief en verbindt het aan hedendaagse ontwikkelingen en kunstenaars van nu. Hiervoor werd gebruik gemaakt van het souterrain van het gebouw aan de Prins Hendrikkade (Locus) en de vitrine bij de bibliotheek (Solus).

1. De eerste presentatie in LocusSolus was *Dear Weis*, wat ook de afsluiter van 2015 was. Ansichtkaarten en correspondentie getuigden van de warme band die Smals – de oprichtster van De Appel en een fanatiek verzamelaar van Ansichtkaarten – onderhield met kunstenaars. Een deel was afkomstig uit een collectie die onlangs is geschonken aan De Appel, een ander deel kwam uit het archief.
2. In het kader van *Dear Weis* werd in Solus een presentatie getoond van Marja Samsom, die de jaren zeventig is tentoongesteld in verschillende locaties in Los Angeles, New York, Amsterdam en verder in Europa. Onder de naam MBhave of Miss Kerr speelt ze in haar werk met de begrippen huisvrouw en pin-up.
3. In 1977 vond in De Appel de performance *Engagement/Disengagement* plaats van kunstenaar Sam Schoenbaum (AUS). Schoenbaum ziet dit tegenwoordig als een sleutelwerk in zijn oeuvre. De Appel toonde in het souterrain een videoregistratie uit het archief.
4. Dertig jaar later, in 2007, verbond Erik Smith werk van de conceptuele kunstenaar James Lee Byars met underground Black Metal muziek. Tijdens de opening van zijn installatie *The Ghost of James Lee Byars Calling*, was er een performance van Black Metal band Sammath. De videoregistratie is in het souterrain tentoongesteld.
5. Parallel aan een tentoonstelling over James Lee Byars in Museum Boijmans Van Beuningen, toonde De Appel een video (gemaakt voor ArtTube) waarin Els Hoek Lily van Ginneken interviewt over James Lee Byars die in 1975 en 1981 “iets” deed in De Appel. In de vitrine werd een speciaal herdenkingsnummer James Lee Byars van *Le point d'ironie* uit september 1997 getoond.
6. In de bibliotheek was werk te zien van kunstenaars die *The Kippenberger Challenge* waren aangegaan, een oproep om Kippenbergers enorme jaarlijkse productie van 7,45 gepubliceerde

boeken per jaar te evenaren. Deelnemend kunstenaar Alex Farrar toonde in het souterrain *Secondart Emotions (I)*, een presentatie over de onzichtbare zijde van het scheppingsproces van de kunstenaar in de intieme omgeving van het atelier.

7. Een zoektocht in het archief leverde een presentatie op in de bibliotheekvitruine op de tweede etage, een collage van krantenknipsels die getuigden van het feit dat De Appel in de afgelopen 40 jaar vaker in zwaar weer verkeerde.

8. In 1977 presenteerde Nan Hoover in samenwerking met Sam Schoenbaum de performance *Minutes of the Meeting* in Agora studio in Maastricht. Dit werk werd destijds gerealiseerd met de steun van Wies Smals, oprichtster van De Appel, en was nu te zien als videoregistratie.

9. Céline Manz (1981) richt zich in haar werk op het complexe gebied van copyright, auteursrecht, het recht op vrijheid van meningsuiting en citeren. In het souterrain presenteerde ze in totaal 1832 kopieën naar een stencil van de avant-garde kunstenaar Sonia Delaunay waarmee ze de richtlijnen van het auteursrecht onderzocht. Manz maakte onderdeel uit van het 3Package Deal programma van het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) en Bureau Broedplaatsen (BBp). De Appel is een van de instellingen die hieraan meedoen en jaarlijks een kunstenaar onder hun hoede nemen in het kader van talentontwikkeling.

10. Van 31 augustus tot en met 26 oktober waren alle 23 nummers van Esopus Magazine "opgericht in 2003" en de kunstenaarseditie, Special Collections, te zien en te lezen in de bibliotheek van De Appel.

11. Bernke Klein Zandvoort (eveneens een deelnemer aan het 3Package Deal programma) en Caroline Ruijgrok toonden in Solus een visuele uitsnede uit het boek *Hoe de dingen ons bewegen*. In dit boek schrijven 24 schrijvers, kunstenaars en wetenschappers vanuit hun persoonlijke of professionele ervaring essays over hoe objecten de mens bewegen, en hoe ze ons gedrag en emoties beïnvloeden.

12. Parallel aan de tentoonstelling *Unresolved* presenteerde Gabriel Lester in LocusSolus een bijzondere keuze uit twee collecties. Bij het KNMI trof hij een imposante collectie contactafdrukken van wolken aan, gemaakt door de amateur meteoroloog en weerfotograaf, Antoine J. Aalders (1890-1955). Een deel van diens collectie (zwerf)keien en fossielen, die tegenwoordig zijn opgenomen in de collectie van Museum Twentse Welle, was ook tentoongesteld.

13. In november waren er in Amsterdam verschillende presentaties over Michael Gibbs (1949-2009). De band tussen Gibbs en De Appel bleek uit de presentatie van de kunstenaars tijdschriften *Kontexts Magazine* en *Artzien*, alsook *Why Not Sneeze*, een website met kritische kunst op en over het internet.

2.3 Nevenactiviteiten

Naast het reguliere tentoonstellingsprogramma vond in 2016 ook een uitgebreid programma plaats van activiteiten in verschillende formats, zoals lezingen, debatten, performances, leesgroepen, conferenties, workshops, filmvertoningen, evenementen, rondleidingen en boekpresentaties. Hieronder volgt een kwantitatieve opsomming van deze nevenactiviteiten, die in de regel in het pand aan de Prins Hendrikkade werden georganiseerd, tenzij de aard van het evenement zich leende voor een locatie elders. Bij elke categorie wordt een activiteit toegelicht ter illustratie.

Rondleidingen

Rondleidingen blijken iedere keer weer een uiterst geschikt middel om het publiek actief te betrekken bij het programma en de soms complexe hedendaagse kunst aan diverse bezoekersgroepen te duiden. Naast speciale rondleidingen voor Museumkaart houders waren er weer diverse rondleidingen van vaste externe rondleidster Rian Beex.

Lezingen/debatten/Q&A

Lezingen, debatten of symposia vonden plaats in De Appel of op externe locaties en werden soms georganiseerd in samenwerking met nationale en internationale partners als het Stedelijk Museum of LUMA Arles. Sprekers uit allerlei disciplines waren te gast, waaronder bijvoorbeeld kunstenaar Arseny Zhilyaev die in de Artis Bibliotheek een lezing gaf over innovatieve museologische projecten in Rusland en de USSR van de late 19e eeuw. Het jaar werd afgesloten met een serie spraakmakende debatten met alle ex-directeuren van De Appel en een symposium over het curatorschap onder de titel “You’re such a curator!”.

Screenings

In het kader van het eindproject van het Curatorial Programme vond een serie screenings plaats met inleidingen van betrokken makers, waaronder een vertoning van *Hoe kun je nou zo leven* (thin line) of *Linkse Hobbies*, over de huidige staat van de kunstsector. Ook waren in het kader van Locus Solus video’s te zien uit het archief.

Events Curatorial Programme

Het eindproject van het Curatorial Programme bestond dit jaar uit twee projecten (*You Must Make Your Death Public* en *Rien ne va plus? Faites vos jeux!*) en een uitgebreid publieksprogramma van screenings, performances, workshops, lezingen, rondleidingen en een holotropische ademhalingsessie.

Verdere events

Events als de Uitmarkt, Museumnacht, het Museumweekend, Amsterdam Art Weekend en De Appel-burendag complementeerden het programma. Bijzonder was het afsluitende diner in de tentoonstelling van Saskia Noor van Imhoff en de Museumstraat, waarin een bewoner in zijn huis op de Lauernessestraat in de Kolenkitbuurt voor een dag boeken uit De Appel tentoonstelde.

2.4 Talentontwikkeling

De twee groepen deelnemers die in het jaar 2016 het Curatorial Programme hebben gevolgd weerspiegelen haar internationale focus. De in totaal 12 jonge curatoren waren afkomstig uit vrijwel alle werelddelen, van Italië tot Singapore, van Estland tot Palestina en van Finland tot Indonesië. Zoals elk jaar werden allerlei Nederlandse steden bezocht en zijn er verschillende buitenlandse reizen georganiseerd, waaronder naar Arles, Gent, Karlsruhe, Kassel en Zurich. De onderzoeksreis ging naar Athene, Boekarest, Budapest en Cluj.

Ieder jaar wordt het Curatorial Programme afgesloten met een publiek eindproject, dat dit jaar *Untitled (two takes on crisis)* was getiteld en bestond uit twee projecten die onderzochten hoe kunstenaars en curatoren omgaan met het verschijnsel crisis. In *You Must Make Your Death Public* en *Rien ne va plus? Faites vos jeux!* werd een verscheidenheid aan ideeën, strategieën en tegenzetten samengebracht die worden gebruikt in situaties waarin een diepgaande verandering plaatsvindt. Beide tentoonstellingen werden gekenmerkt door een intensief en gevarieerd publieksprogramma, waarin het publiek door verschillende formats werd betrokken, zoals performances, lezingen, workshops of een luistersessie. Een van de belangrijkste onderdelen van het *You Must Make Your Death Public*-project was daarbij het uitnodigen van verschillende individuen en gemeenschappen bij De Appel als zogenaamde Co-Speakers. Er was een groot aantal samenwerkingen met institutionele partners zoals het Stedelijk Museum, Sonsbeek '16/Ruangrupa en Platform BK. Goed bezocht waren de openingsavond, de discussies met Pascal Gielen en Nana Adusei-Poku, de middag met leden van de Indonesian Migrant Workers Union en *This is Cosmos*, een kosmische teleconferentie met Anton Vidokle en Arseny Zhilyaev in het Stedelijk Museum. Het eindproject van het Curatorial Programme bracht tevens de publicatie *Rien ne va plus? Faites vos jeux!* voort.

Kenmerkend voor deze en voorgaande lichtingen van het Curatorial Programme is de verbinding met personen of instituten in Nederland. Zo bereiden vier van de zes deelnemers van het programmajaar 2015-16 momenteel projecten voor in samenwerking met Nederlandse partners. Anderen werken als freelance architect en curator, als universitair docent, en als onafhankelijk curator. Asep Topan is sinds eind 2016 adjunct-directeur van de Jakarta Biënnale.

De Appel is partner in het 3Package Deal programma van het AFK en Bureau Broedplaatsen (BBp) in samenwerking met veelzijdige gerenommeerde Amsterdamse instellingen zoals Foam, Eye, Waag Society en vele anderen. Via dit programma wordt toptalent gestimuleerd en gefaciliteerd met betaalbare woon- en werkruimte, budget en een netwerk. Opgestart in 2014 geldt het programma inmiddels als best practice op het gebied van talentontwikkeling. In 2016 werkte De Appel met drie 3Package Deal kunstenaars samen: Céline Manz, Bernke Klein Zandvoort en Ticho Brouwers.

2.5 Heroriëntatie Curatorial Programme

In 2013 is De Appel gestart met een driejarig onderzoeksprogramma naar de interne werking en het curriculum van het Curatorial Programme, om op deze wijze innovaties door te voeren om het programma nauwer te laten aansluiten op de actualiteit. Het meerjarige onderzoeksproject wordt financieel mogelijk gemaakt door Ammodo. In 2016 heeft dit geresulteerd in een tweedaags symposium "*You're such a curator!*" dat in november plaatsvond in de context van het Amsterdam Art Weekend. De conferentie was een goed

bezoekt en levendig geheel van diverse bijdragen van alumni van het Curatorial Programme, huidige deelnemers en genodigde internationale sprekers die ingingen op de resultaten van hun onderzoek en zienswijzen op de toekomst van de curator. “*You’re such a curator!*” was de afsluiting van het onderzoeksprogramma.

In 2016 deed de tweede Curatorial Fellow, alumna Inga Lāce, onderzoek naar manieren waarop instellingen “denken”, hun specifieke ecologie. Hiernaast realiseerde zij eind 2016 een publieksprogramma, *Instituting Ecologies*, en werkt zij momenteel aan een publicatie die begin 2017 verschijnt.

2.6 Educatie en publieksbegeleiding

De Appel wil de algemene nieuwsgierigheid naar actuele beeldende kunst verhogen. Om dit te verwezenlijken werden ook in 2016 informatieve en educatieve activiteiten als een integraal onderdeel van de tentoonstelling en het publieksprogramma benaderd. De Appel bood een scala aan activiteiten aan jongeren en volwassenen. Bij elke tentoonstelling werd een tweetalig publieksboekje uitgegeven met een algemene inleidende tekst en verdiepende teksten over een selectie tentoongestelde werken. Per tentoonstelling werden gratis rondleidingen georganiseerd, en bij iedere tentoonstelling vonden activiteiten plaats.

In samenwerking met het Rotterdamse Witte de With, Center for Contemporary Art, organiseert De Appel sinds 2013 de succesvolle 6-delige instapcursus Kunst Nu, een poedcursus hedendaagse kunst. In 2016 werd onder meer stilgestaan bij thema’s als Kunst & Technologie, Kunst & Verf en Kunst & Performance. De sprekers zijn professionals – kunstenaars, museumdirecteuren en tentoonstellingsmakers – die de kunst niet van een afstand beschouwen maar er deel van uitmaken. Dit jaar met o.a. Juha van ’t Zelfde, Marc Mulders en Olav Velthuis. In het najaar nam een groep van 25 personen deel aan de cursus.

Onder de naam ART-ViSiT boden De Appel en de Oude Kerk sinds 2013 gezamenlijk educatieve activiteiten aan het primair en voortgezet onderwijs aan. ART-ViSiT werd in 2016 afgerond en was als educatief programma gespecialiseerd in kunsteducatie gericht op hedendaagse kunst. De programma’s werden samengesteld in overleg met leerkrachten uit het onderwijs en museumdocenten. ART-ViSiT werd mogelijk gemaakt door het VSB fonds.

Basisonderwijs

In maart organiseerde Stichting JAM de 29e editie van de Kunstschooldag! Op deze dagen gingen zo’n 6000 8e-groepers er met hun begeleiders op uit en bezochten ze drie verschillende kunstinstellingen. Vijfendertig musea, theaters en concertzalen werken hier belangeloos aan mee. Bij De Appel konden leerlingen op 18 maart deelnemen aan een bijzondere workshop *Van klein naar GROOT? VAN GROOT naar klein? CBA of ABC? Wit, blauw, rood of rood, wit, blauw?*, die werd georganiseerd naar aanleiding van de tentoonstelling *#+21.00* van Saskia Noor van Imhoff. Kunstenaar Saskia Noor van Imhoff speelt met ordeningen, en vroeg hetzelfde van de deelnemers. 75 Leerlingen uit het basisonderwijs maakten op deze manier kennis met de kunst van vandaag.

Buitenschoolse opvang

De Leonardo da Vincischool benaderde De Appel met de vraag een activiteit aan te bieden tijdens hun Tussenschoolse Opvang programma (TSA). Eind 2016 startte De Appel onder de naam *De Appel in de klas* een blok van 10 lessen hedendaagse kunst voor 15 leerlingen uit

groep 6,7 en 8. Een uur per week maken de leerlingen kennis met steeds een facet van de kunst van nu en leren met verschillende materialen inzicht te krijgen in hun eigen creatieve processen. Om hedendaagse kunst een keer in het ‘echt’ te ervaren is de groep tijdens een les op bezoek geweest bij Mini Galerie en Galerie Bart. Momenteel wordt uitgezocht of De Appel een vast onderdeel van het TSA aanbod van de school kan worden.

Voortgezet onderwijs

Voor het voortgezet onderwijs kende ART-VISIT een onderscheidend en gelaagd aanbod voor VMBO, HAVO en VWO. Zowel Amsterdamse scholen als scholen uit andere delen in Nederland wisten De Appel in 2016 te vinden. Een derde van de 185 leerlingen uit het Voortgezet onderwijs volgde een interactieve rondleiding, terwijl het merendeel van de scholen koos voor een combinatie van een rondleiding met een aansluitende workshop. Zowel de tentoonstelling van Gabriel Lester als die van Saskia Noor van Imhoff, twee Amsterdamse kunstenaars, spraken de scholen aan. In de workshop bij de tentoonstelling *Unresolved* werd gedemonstreerd hoe sterk de verbeeldingskracht kan zijn. Door vrij te associëren werden leerlingen uitgedaagd om in de geest van Gabriel Lester eigen waarheden en verhalen te maken. Op deze wijze ervoeren de scholieren wat de kracht van beelden kan zijn en hoe beelden je kunnen laten twijfelen aan de werkelijkheid.

Hoger onderwijs

Vanuit het Hoger onderwijs kwamen voornamelijk kunstvakopleidingen op bezoek. Docenten van van Artez, de HKU, de Rietveld Academie en de KABK komen gericht op bepaalde tentoonstelling af en komen vaker terug. Zeker 100 studenten volgden in 2016 een betaalde rondleiding. Kunstopleidingen uit Duitsland en Frankrijk boeken graag rondleidingen. Nederlandse opleidingen kiezen er vaker voor om zelfstandig, zonder rondleiding, de tentoonstelling te bekijken. Een argument is dat de school geen budget heeft voor dergelijke activiteiten of dat een docent zelf voldoende kennis van de tentoonstelling heeft om de studenten over het werk te informeren. De tentoonstelling In-Out Center trok veruit de meeste bezoekers vanuit het Hoger onderwijs. De makers, Tineke Reijnders en Corinne Groot, waren permanent aanwezig tijdens de tentoonstelling. Vele scholen maakten gebruik van deze unieke gelegenheid om de studenten in gesprek te laten gaan over de waarde van het kunstenaarsinitiatief dat zich begin jaren '70 in Amsterdam ontplooipte.

2.7 Bibliotheek en Archief

De bibliotheek en het archief van De Appel trekken bezoekers en gebruikers van over de hele wereld: voor kunsthistorisch onderzoek of voor de voorbereiding van tentoonstellingen of performances. De deelcollecties van de bibliotheek zijn gerelateerd aan tentoonstellingen en aandachtsgebieden van De Appel en betreffen catalogi, monografieën, kunstenaarsboeken en archiefmateriaal. De digitalisering van de archiefcollectie is in 2016 voortgezet. In 2016 bezochten 509 bezoekers de bibliotheek die er gezamenlijk 186 uur verbleven. In 2016 zijn de bibliotheek en het archief een steeds prominentere rol gaan spelen in de programmering van De Appel met diverse presentaties, tentoonstellingen, lezingen en events, in de bibliotheek, de tentoonstellingsruimte in het souterrain en de vitrine bij de bibliotheek (zie hiervoor onder meer LocusSolus). De bibliotheek werkt actief samen met die van de Rijksakademie en het Stedelijk Museum. Verder worden er regelmatig archiefstukken of boeken in bruikleen gegeven voor tentoonstellingen in het binnen- en buitenland.

Bruiklenen uit het archief van De Appel waren te zien in diverse tentoonstellingen zoals die van James Lee Byars in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, Johan Cornelissen in *Reiskoorts* in de Hallen, Haarlem, Ben d'Armagnac door Philipp Gufler in Kunstverein Gotingen, *De Jaren 80, Begin van het nu?* in het Van Abbemuseum in Eindhoven, *Talking Back to the Media* in Museo la Tertulia in Cali en in KB – espacio para la cultura, Bogotá, Colombia.

Ook werden stukken uit het archief ingezet tijdens de *Open Avond(s)* die Emma Panza organiseerde. Een jaar lang werkte zij als *inhouse* archive researcher om dit idee uit te werken. Het archief speelde hierbij een onmisbare rol.

En een al jaren hermetisch verpakt archiefstuk uit de bibliotheek was aanleiding om de kunstenaar Majo Schumans uit te nodigen dit te openen en erover te vertellen in aanwezigheid van gasten.

3. Publiek en verder

3.1 Publieksomvang en bereik

Het totale aantal bezoekers van 2016 was 14.111. Hiermee daalde het aantal bezoekers met 970 ten opzichte van 2015. Deze terugval zien we vooral in de maanden mei en juni, het dieptepunt van de crisis bij De Appel en een moment waarop De Appel met name negatief in de media kwam en door de kunstensector werd gewantrouwd.

De bezoekers bestonden in 2016 uit met name volwassenen, toch is een substantieel van de bezoekers scholier of jongere. Zo trokken de georganiseerde educatieve projecten 535 scholieren, kwamen er klassen uit het hoger en voortgezet onderwijs op eigen beweging naar De Appel (goed voor 121 extra scholieren) en bezochten ruim 5300 jongeren De Appel, 4572 van hen met studentenkorting. De CJP pas en Stadspas waren respectievelijk goed voor 112 en 117 bezoekers. De Museumkaart voor de Jeugd zorgde ook nog eens voor 127 bezoekers.

De volwassenen betaalden de volledige entree prijs (8512), hadden een IAmsterdamCard (727), een ICOM kaart (373), waren lid van de Appel Club (7), lid van We Are Public (38), bezochten gratis een opening of event (1420) of hadden een Museumkaart (5647). We verwelkomden 179 bezoekers met een perskaart.

3.2 Vrijkaartenbeleid

Voor het jaar 2016 hanteerde De Appel onderstaande ongewijzigde richtlijnen m.b.t. haar vrijkaartenbeleid:

- Genodigden van de tentoonstellingsopeningen, deze worden bezocht door de harde kern van de (inter)nationale kunst(studenten)scene – met als belangrijk doel het op gang brengen van een *buzz* rond tentoonstellingen
- Direct betrokken bij de tentoonstellingen of randprogrammering zoals kunstenaars, sprekers, galeriehouders en sponsors
- Personen die direct verbonden zijn aan De Appel zoals stafmedewerkers, bestuursleden en externe adviseurs
- Personen/groepen (*opionmakers*) uit de harde kern van de internationale kunstwereld
- Journalisten en fotografen, in verband met voorbeschouwing en het recenseren van tentoonstellingen
- Jongeren onder de dertien jaar, ten einde de kennismaking met beeldende kunst op jonge leeftijd te stimuleren. Deze groepen betalen wel voor de andere programmering naast de tentoonstellingen
- Appelclubleden hebben op vertoon van hun Appel Pas vrij toegang tot de tentoonstellingsruimten

3.3 Internationale uitstraling en samenwerking

Sinds haar oprichting staat De Appel bekend als een kunstinstelling met een uitgesproken internationaal karakter. Met haar tentoonstellingsprogramma, publieksprogramma en kennisprogramma voor curatoren functioneert de instelling als een internationale hub voor het

ontdekken en duiden van nieuwe ontwikkelingen en nieuw talent in de hedendaagse kunstwereld. Enerzijds doet De Appel dit door talent uit het buitenland een podium te bieden in Nederland en anderzijds door nationale en lokale kunstenaars, curatoren en andere culturele producenten internationaal zichtbaarheid te geven.

Ondanks de organisatorische tegenspoed was De Appel in 2016 toch sterk vertegenwoordigd binnen het internationale kunstcircuit. 1) De nieuwe lichting van het Curatorial Programme, die in september van start ging, bracht zes veelbelovende curatoren samen, afkomstig uit Indonesië, Italië, Zwitserland/Colombia, Singapore, Estland en Palestina. 2) De Appel nam met een serie internationale instellingen deel aan de organisatie van het symposium *How institutions think* in Les Forges, Parc des Ateliers, Arles (Frankrijk). 3) Curatorial Fellow Inga Lāce uit Letland organiseerde een serie publieke evenementen met kunstenaars, curatoren en onderzoekers uit onder meer Hongarije, Groot-Brittannië en Pakistan. 4) Bruiklenen uit het archief van De Appel maakten deel uit van tentoonstellingen in bijvoorbeeld Colombia. 5) Directeur Niels Van Tomme werd op uitnodiging van de Amerikaanse organisatie Artis een intensieve reis aangeboden in Israël. 6) De Ulises Carrion researchgroep werd uitgenodigd om de opening van Ulises Carrión *Dear reader. Don't read* in Reine Sofía in Madrid bij te wonen. 7) De tentoonstelling *Unresolved* van Gabriel Lester reisde (gedeeltelijk) door naar het CAC in Vilnius.

3.4 Samenwerking binnen de sector

De interdisciplinaire werkwijze van De Appel heeft in 2016 geresulteerd in samenwerkingsverbanden met zowel grote als kleine instellingen binnen de sector. 1) het jarenlange samenwerkingsverband tussen De Appel en het Stedelijk Museum Amsterdam heeft in 2016 onder meer geleid tot een avondvullend publieksprogramma van het Curatorial Programme in het Stedelijk Museum. 2) Tegelijk met Saskia Noor van Imhoffs tentoonstelling in De Appel, toonde het Stedelijk Museum Amsterdam de nieuwe installatie *#+23.00*. 3) In samenwerking met Witte de With Center for Contemporary Art is de zesdelige cursus over hedendaagse kunst, *Kunst nu*, aangeboden. 4) De Appel nam met een zestal instituten en curatoren deel aan de organisatie van het symposium *How institutions think*, samengesteld door de LUMA Foundation, Paul O'Neill en Tom Eccles. 5) In samenwerking met de Museumvereniging werden speciale rondleidingen aangeboden voor Museumkaart houders, en voor We Are Public-leden was er een special actie tijdens de tentoonstellingen van Alicja Kwade en Saskia Noor van Imhoff. 6) De performance avond *Are You a Sculpture?* werd georganiseerd in samenwerking met Trebelsee. 7) Het educatieve programma ART-ViSiT werd aangeboden in samenwerking met de Oude Kerk. 8) Platform BK was verantwoordelijk voor de realisering van een aantal filmavonden tijdens het CP eindproject *You Must Make Your Death Public*. 9) Voor een presentatie van Gabriel Lester in LocusSolus tijdens zijn tentoonstelling is geput uit de collecties van het KNMI en Museum Twentse Welle. 10) De presentatie over Michael Gibbs was onderdeel van de manifestatie *Let it keep secrets* over Gibbs' werk, die op verschillende locaties in Amsterdam was te zien. 11) De Appel en Lima werken samen aan een langdurend onderzoeksproject naar de manifestatie *Artist Talking Back to the Media* uit 1985. 12) Tot slot nam De Appel in 2016 weer deel aan een serie grootschalige evenementen in de stad: de Museumnacht, de Uitmarkt, de Museumstraat en het Amsterdam Art Weekend. Tijdens Museumnacht werd met de afdeling Beeld en Taal van de Rietveld Academie samengewerkt.

3.5 Prestaties

De resultaten qua prestatieafspraken met het Ministerie van OCW en de Gemeente Amsterdam fluctueren ook dit jaar weer enigszins, met concreet het volgende resultaat. Boven of gelijk aan het aantal afspraken zitten de volgende onderdelen: 1) 18 tentoonstellingen/presentaties, waarvan vijf grote en veertien kleinere tentoonstellingen: In-Out Center en de LocusSolus presentaties; 2.) 34 publieksprogramma/nevenactiviteiten; 3.) 2 producties/activiteiten in het buitenland; en 4) 535 scholierenbezoeken. Onder het aantal prestatieafspraken die lager zijn uitgevallen zitten de volgende onderdelen: 1) bezoekersaantallen 14.111 (afpraak 16.500)¹; 2) aantal via programma's opgeleide jonge makers 6 (afpraak 16). Dit laatste is enkel en alleen een van de stopzetting van het Gallerist Programme en het daarmee komen te vervallen van die 10 beoogde deelnemers.

¹ In de applicatie cultuurspeellijsten.nl zijn enkel, zoals afgesproken met OCW, de grote tentoonstellingen ingevoerd en een categorie voor projecten die plaatsvonden buiten de tentoonstellingen om. In de Excel lijst die OCW apart aanlevert voor presentatie-instellingen, staan ook de kleinere presentaties vermeld. In de jaarverantwoording wordt een integraal beeld gegeven van de activiteiten van De Appel in 2016 en het publiek dat daarmee werd bereikt.

4. Financiën, cultureel ondernemerschap en MOP

4.1 Overdracht van het aftredende naar het nieuwe bestuur

In augustus 2016 nam het nieuwe bestuur het beheer van De Appel over van het aftredende bestuur. Daarbij kwam het nieuwe bestuur terecht in een stormachtige situatie waarin cruciale subsidiestromen (OCW) waren weggevallen, anderen nog niet bevestigd waren (AFK) en er op zeer korte termijn met meerdere scenario's gewerkt moest worden.

Het voormalige bestuur had geen alternatief beleid en begroting opgesteld waarin de mogelijke scenario's van een negatief advies en de gevolgen daarvan voor de financiële tekorten, de huisvesting en de personele bezetting werden uiteengezet en opgevangen. Met een totale huisvestingslast van ruim €250.000, een personele bezetting van ruim €450.000 en eigen inkomsten geraamd op €360.000 werd het snel duidelijk dat de halvering van de subsidie-inkomsten van De Appel ten gevolge van het negatieve OCW advies, het nieuwe bestuur voor een probleem stelde: de huidige situatie was onhoudbaar geworden. Immers, ook de reorganisatie en het zoeken naar nieuwe huisvesting zouden kosten met zich meebrengen. De werkelijkheid van De Appel was een geheel andere geworden.

Het nieuwe bestuur zag zich daarom genoodzaakt op zeer korte termijn drastisch te saneren in de vorm van een reorganisatie en het onmiddellijk vinden van een andere, betaalbare huisvesting. Zowel de voorbereiding van de aanstaande verhuizing begin 2017 als de reorganisatie heeft kosten met zich meegebracht. De reorganisatie kostte De Appel €55.000 terwijl de begroting 2016 waarmee gewerkt werd afsloot met een tekort van €65.000. Ook het ontbinden van het huurcontract met restaurant Moes, de onderhuurder van De Appel, kostte De Appel ruim €35.000 verdeeld over de jaren 2016 en 2017.

Dit alles maakte dat er in 2016 grote aanspraak gemaakt moest worden op de bestemmingsreserves van De Appel. Die zijn nu volledig uitgeput. Daarnaast wordt het ontstane tekort van 76.425 euro voor 50% opgevangen door middelen te onttrekken aan het bestemmingsfonds. Het resultaat hiervan is dat de eigen middelen van De Appel zijn teruggelopen tot €148.573.

4.2 Exploitatieresultaat

In boekjaar 2016 is een resultaat behaald van €-74.425. Dit is aanzienlijk meer dan de volgens de werkbegroting geplande overschrijding van €-65.000. Dit heeft te maken met een samenspel aan uitgaven en aanpassingen in het programma: 1) de benefietveiling, die doorgaans €30.000 opbrengt heeft geen doorgang gevonden vanwege alle commotie rond De Appel. 2) de noodzakelijke reorganisatie kostte De Appel een additionele €84.231, deels omdat er rond het opsparen van vakantiedagen geen heldere regels werden gehanteerd en er bij het aflopen van een contract voor weken aan niet-opgenomen vakantiedagen moest worden uitbetaald van ruim €9.000. Er is daarnaast op het vlak van materiele activiteitenlasten (lees tentoonstellingen) €23.315 minder uitgegeven door het vervangen van een ambitieuze groepstentoonstelling door het goedkoper te realiseren *Timeline* project.

4.3 Eigen inkomsten, cultureel ondernemerschap

Het percentage eigen inkomsten in 2016 bedraagt vanwege het Ministerie van OCW 23% (was 36% in 2015). Volgens de berekening systematiek vanuit DMO Gemeente Amsterdam

bedraagt het eigen inkomstenpercentage 18% (in 2015 was dit 25%). De gemiddelden komen hiermee over de jaren 2013, 2014, 2015 en 2016 voor OCW op: 33,8% (eis is 19,5%) en voor DMO over genoemde jaren op: 24% (eis is 25%). Voor De Appel was het jaar 2016 zowel op financieel als organisatorisch vlak zeer complex, waardoor niet aan de vereiste inkomstennorm van DMO kon worden voldaan. Door de afgelasting van het jaarlijkse benefietevenement en minder bezoekers dan verwacht als gevolg van een aanpassing in het tentoonstellingsprogramma (door gedwongen bezuinigingen) is het percentage eigen inkomsten minder dan voorzien.

De bijdrage uit private middelen betroffen in 2016 €67.120 en bestaan onder meer uit de inkomsten vanwege bijdragen diverse private fondsen en donaties.

4.4 Financiële positie

Het eigen vermogen bedroeg afgelopen jaar €148.573, bevattend: het OCW Bestemmingsfonds ad €11.248, de Bestemmingsreserve restant subsidie OCW 2009 – 2012 ad €0. Voor deze reserve geldt de verplichting dat deze bij voorkeur moet zijn besteed in de subsidieperiode 2013 – 2016 voor het doel waarvoor de instellingssubsidie is verleend. Onttrekkingen aan deze bestemmingsreserve kunnen zowel plaats vinden bij een positief als een negatief resultaat. Aan de Bestemmingsreserve restant subsidie OCW 2009 – 2012 is in 2016 een bedrag van €91.829 onttrokken ten behoeve van de vijf grote tentoonstellingen om zo de kwaliteit hiervan te verhogen. Aan het bestemmingsfonds OCW is naar rato €33.914 onttrokken conform de hiervoor gestelde reglementering. De algemene reserves bestaan per ultimo 2016 uit een bedrag van €137.324. En tot slot valt de MOP eveneens onder het eigen vermogen, met een bedrag van €0.

4.5 Balanspositie

In 2016 is het balanstotaal vastgesteld op € 284.294 (in 2015 bedroeg dit €415.929).

4.6 WNT

De Wet Normering Topinkomens in de (semi)publieke sector wordt nageleefd, de bezoldiging van de directeur van De Appel is overeenkomstig de wettelijke voorschriften. Zie ook bijlage WNT.

4.7 Meerjaren Onderhoud Plan (MOP)

Het Meerjaren Onderhoud Plan schrijft met ingang 2014 een jaarlijkse reservering voor van €24.843, en wordt door de instelling kritisch opgevolgd en bijgehouden. De MOP loopt door tot 2037, en geeft aan wat de onderhoudsverantwoordelijkheden zijn, en welke hiervan respectievelijk bij de huurder en verhuurder liggen. In het jaar 2016 is door De Appel een bedrag verspijkerd van €4.105. Het Bestemmingsfonds Huisvesting is vrijgevallen als gevolg van het verlaten van het pand aan de Prins Hendrikkade.

MOP uitgaven vanuit De Appel betroffen onder meer: 1. Onderhoud aan vloeren, binnen schilderwerk, het vervangen van lampen, onderhoud aan elektra en communicatie, vervangen van accu's en batterijen voor beveiligingsinstallaties; 2. Servicecontracten aangaande: a. luchtbehandeling, b. klimaatcontrole, c. hydrofoor, d. warmteopwekking installatie; 3. Onderhoud en keuring van de lift; 4. Keuring en onderhoud aangaande: a. brandbeveiliging en b. legionellabestrijding.

5. Bestuur

5.1 Samenstelling bestuur en directie

Tot 31 juli 2016

Bestuur

Alexandra van Huffelen, Voorzitter, directeur Gemeentelijk Vervoerbedrijf Amsterdam

Wouter Han, Penningmeester, Managing Director & Co-head van Lazard Benelux

Suzanne Oxenaar, creatief directeur Lloyd Hotel & Culturele Ambassade

Benno Tempel, directeur Haags Gemeentemuseum

Hermine Voûte, partner Loyens & Loeff advocaten

Vanaf 1 augustus 2016

Bestuur

Lex ter Braak, Voorzitter, directeur Jan van Eyck academie

Rob van Schaik, Penningmeester, bedrijfskundige

Vincent van Velsen, curator en criticus

Maaïke Gouwenberg, curator

Lonnie van Brummelen, kunstenaar

Quinsy Gario, kunstenaar en activist

Jack Bakker, projectontwikkelaar en verzamelaar

Directie

Renée Jongejan, Zakelijk leider (u.d. 1-10-2016)

Marc-Olivier Wahler, Artistiek adviseur (fl, tot 1-07-2016)

Niels Van Tomme, Algemeen directeur (i.d. 1-08-2016)

Maaïke Lauwaert, Hoofd interne zaken (i.d. 1-08-2016)

5.2 Code Cultural Governance

De Appel hanteert het klassieke bestuursmodel waarbij het bestuur volledige eindverantwoordelijkheid draagt. Hierbij is echter opgemerkt dat het in de praktijk zo is geregeld dat het beleid door het bestuur wordt vastgesteld, maar de voorbereidende en uitvoerende aspecten van het bestuurlijk proces is gedelegeerd aan de directie. Het bestuur past de Code Cultural Governance onverkort toe. Zo zijn op verzoek opvraagbaar: overzicht van nevenfuncties, kritische zelfevaluatie, gefaseerd rooster van aftreden etc. De leden zijn afgelopen jaar veelvuldig bijeen geweest. Hiernaast is regelmatig contact geweest via conference calls en gesprekken tussen de bestuursleden onderling, en anderzijds tussen bestuursleden en de directie.

6. Overzicht medewerkers De Appel 2016

Directie

Renée Jongejan, Zakelijk leider (0,8) (u.d. 1-10-2016)
Marc-Olivier Wahler, Artistiek adviseur (fl) (tot 1-07-2016)
Niels Van Tomme, Algemeen directeur (1,0) (i.d. 1-08-2016)
Maaïke Lauwaert, Hoofd interne zaken (0,8) (i.d. 1-08-2016)

Team

Saskia van der Kroef, Coördinator Curatorial Programme (0,8)
Guus van Engelshoven, Curator Public Programme, Research & Publications (fl)
Tony Hofman, Productieleider (0,8) (u.d. 01.12.2016)
Arianne Kamsteeg, Assistent productieleider (0,4) (u.d. 01.12.2016)
Marieke Isha, Coördinator Marketing & Publiciteit (0,8) (u.d. 01.12.2016)
Nell Donkers, Beheerder Bibliotheek & Archief (fl)
Jacquine van Elsberg, vrijwilliger Bibliotheek & Archief
Jan van Geem, vrijwilliger Bibliotheek & Archief
Oceane Maialen Tur, vrijwilliger Bibliotheek & Archief
Inga Lāce, Curatorial Fellow (u.d. 01.11.2016)
Suzanne de Bruin, Coördinator ART-ViSiT (fl)
Gerbrand Korevaar, Copywriter (0,2) (u.d. 01.12.2016)
Fanny Kuitenbrouwer, Office Management (0,6)
Harriet in 't Veld, Boekhouder (fl)
Anna Andersson, Medewerker Beheer & Receptie (0,6)
Remco de Vries, Medewerker Beheer & Receptie (0,6) (u.d. 01.11.2016)
Cassander Eeftinck Schattenkerk, Fotografie
Sjoerd Tim & team, Opbouw tentoonstellingen
Florence Parrot, gastcurator (fl)

Deelnemers Curatorial Programme

2015-2016

Laura Amann (Oostenrijk, 1986)
Kateryna Filyuk (Oekraïne, 1986)
Jussi Koitela (Finland, 1981)
Renée Mboya (Kenia, 1986)
Asep Topan (Indonesië, 1989)
Alessandra Troncone (Italië, 1984y)

2016-2017

Mira Asriningtyas (Indonesië, 1986)
Lucrezia Calabrò Visconti (Italië, 1990)
Mateo Chacon-Pino (Zwitserland/Colombia, 1991)
Shona Mei Findlay (Singapore, 1989)
Kati Ilves (Estland, 1984)
Fadwa Naamna (Palestina, 1985)

7. Jaarrekening 2016

BALANS per 31 december 2016

	31 December 2016		31 December 2015	
	€	€	€	€
ACTIVA				
Totaal vaste activa		15.448		31.927
Totaal vlottende activa		268.846		384.003
TOTALE ACTIVA		284.294		415.929
PASSIVA				
Totaal eigen vermogen		148.573		218.523
Totaal voorzieningen		13.190		13.190
Totaal langlopende schulden		0		7.974
Totaal kortlopende schulden		122.531		176.242
TOTAAL PASSIVA		284.294		415.929
FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING				

				Werkelijk 2016		Werkelijk 2015	
				€		€	
BATEN							
Totaal opbrengsten				154.026		233.711	
Totaal Subsidies/Bijdragen				1.066.584		1.135.611	
TOTAAL BATEN				1.220.610		1.369.322	
LASTEN							
Totaal beheerslasten				503.531		494.179	
Totaal activiteitenlasten				707.442		894.430	
TOTAAL LASTEN				1.210.973		1.388.609	
Saldo uit gewone bedrijfsvoering				9.637		-19.287	

Saldo rentebaten/-lasten			-1.831					-605
Saldo bijzondere baten/-lasten			-84.231					- 0
Exploitatieresultaat			-76.425					-19.892
GRONDSLAGEN VAN WAARDERING								
Alle activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.								
Materiële vaste activa								
De materiële vaste activa zijn gewaardeerd op de aanschaffingswaarde onder aftrek van de afschrijvingen die gebaseerd zijn op de geschatte economische levensduur.								
De afschrijvingen vinden als volgt plaats:								
Inventaris			: 20% per jaar					
Computers			: 20% per jaar					
Verbouwing			: 10% per jaar					
Investeringen gedaan in de loop van het boekjaar worden tijdsevenredig afgeschreven.								
Investeringen van minimaal € 2.000 worden geactiveerd.								
Gezien het negatieve antwoord op de subsidie-aanvraag bij OCW voor komende planperiode, was De Appel genoodzaakt andere huisvesting te zoeken. Om tot een akkoord tot voortijdig stopzetting van het huurcontract van onderhuurder MOES te komen, is overeengekomen dat zij de inventaris die zij in gebruik hebben gratis mogen meenemen. Derhalve is in 2016 een extra afschrijving gedaan tot een nihilwaardering van deze inventaris op de balans is bereikt.								

Debiteuren												
De debiteuren zijn gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van een voorziening voor eventuele oninbaarheid.												
Bestemmingsreserve restant subsidie OCW 2009-2012												
In het boekjaar 2016 is een bedrag van € 91.829 onttrokken aan de bestemmingsreserve. Deze middelen zijn												
besteed aan activiteitenlasten van De Appel en moesten aan de bestemmingsreserve onttrokken worden omdat												
volgens de werkbegroting 2016 een geplande overschrijding van €-65.000 al was ingecalculeerd in combinatie												
met het niet doorgaan van de geplande benefietveiling, die doorgaans €75.000 opbrengt minus de kosten van												
€30.000. Zowel dit begrootte tekort als het niet plaatsvinden van de veiling zorgden voor een aanzienlijk tekort												
voor de activiteiten. Door eind 2016 een omvangrijke groepstentoonstelling te vervangen door een minder												
kostbaar project, is er nog enigszins op deze kosten ingelopen.												
Bestemmingsfonds huisvesting												
Dit fonds is gevormd ten behoeve van de naleving van het Meerjaren Onderhoudsplan (MOP) met minimaal												
een onderhoudsniveau 3, zoals opgesteld in november 2013 door ABT in opdracht van DMO.												
Conform de afspraak met DMO is met ingang van 2014 de door ABT vastgestelde jaarlijkse reservering												
van € 24.843 gehanteerd, in plaats van het in de subsidiebeschikking geormerkte bedrag van € 26.000.												
Dit bestemmingsfonds is per 31-12-2016 vrijgefallen ten gunste van de algemene reserve met toestemming van												
de Gemeente Amsterdam in verband met het verlaten van het betreffende pand per 28 februari 2017.												
GRONDSLAGEN VAN RESULTAATBEPALING												
Rekening houdend met de grondslagen van waardering wordt het resultaat voorts als volgt bepaald:												
Afschrijvingen vinden plaats conform vorenstaande waarderingsgrondslagen.												
De bijzondere lasten betreffen reorganisatiekosten. Dit betreft de artistiek adviseur in de												

I	Immateriele vaste activa	0	0
II	Materiele vaste activa	15.448	31.927
III	Financiele vaste activa	0	0
Totaal vaste activa		15.448	31.927
I	Vorraden	2.000	2.000
II	Vorderingen en overlopende activa	64.607	190.634
III	Effecten	0	0
IV	Liquide middelen	202.239	191.369
Totaal vlottende activa		268.846	384.003
TOTALE ACTIVA		284.294	415.929
PASSIVA			

I	Algemene reserve		137.324		25.128
II	Bestemmingsreserve		0		91.829
III	Bestemmingsfonds		11.248		101.566
Totaal eigen vermogen			148.573		218.523
Totaal voorzieningen			13.190		13.190
Totaal langlopende schulden			0		7.974
Totaal kortlopende schulden			122.531		176.242
TOTAAL PASSIVA			284.294		415.929
FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING					
			Werkelijk	Werkelijk	
			2016	2015	
			€	€	
BATEN					
Directe opbrengsten					
	Publieksinkomsten		49.995		60.900
	Sponsorinkomsten		0		0

	Overige inkomsten		71.463			130.415	
	Indirecte opbrengsten		32.569			42.396	
	Totaal opbrengsten		154.026			233.711	
	Subsidie Gemeente Amsterdam		416.550			416.550	
	Subsidies Ministerie van OCW		541.645			534.483	
	Overige subsidies uit publieke middelen		41.269			79.608	
	Bijdrage uit private middelen		67.120			104.970	
	Totaal Subsidies/Bijdragen		1.066.584			1.135.611	
	TOTAAL BATEN		1.220.610			1.369.322	
	LASTEN						
	Beheerslasten personeel		223.122			204.108	
	Beheerslasten materieel		280.409			290.071	
	Totaal beheerslasten		503.531			494.179	
	Activiteitenlasten personeel		258.129			310.394	
	Activiteitenlasten materieel		449.313			584.036	

Totaal activiteitenlasten					707.442				894.430
TOTAAL LASTEN					1.210.973				1.388.609
Saldo uit gewone bedrijfsvoering					9.637				-19.287
Saldo rentebaten/-lasten					-1.831				-605
Saldo bijzondere baten/lasten					-84.231				- 0
Exploitatieresultaat					-76.425				-19.892